

ANÀLISI

QUADERNS DE COMUNICACIÓ I CULTURA

28

Comunicació periodística:
un canvi de paradigma?

Comunicación periodística:
¿un cambio de paradigma?

DADES CATALOGRÀFIQUES RECOMANADES PEL SERVEI DE BIBLIOTEQUES DE LA
UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

Anàlisi

Anàlisi : quaderns de comunicació i cultura / Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Ciències de la Informació. Departament de Teoria de la Comunicació. — 1 (1980-). — Bellaterra (Barcelona) : Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1980- . — 23 cm

Semestral. — A partir del núm. 10/11 (desembre 1987) el Departament de Periodisme de la Facultat de Ciències de la Informació assumeix la responsabilitat de la publicació. — A partir del núm. 15 (desembre 1993) el nom canvia per: Departament de Periodisme i de Ciències de la Comunicació, de la Facultat de Ciències de la Comunicació.

ISSN 0211-2175

I. UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA. Facultat de Ciències de la Informació (Bellaterra)

II. UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA. Facultat de Ciències de la Comunicació (Bellaterra)

1. Mitjans de comunicació de massa

007

Director

Albert Chillón Asensio

Sotsdirector

David Vidal Castell

Consell de redacció

Maria Dolores Montero, Daniel Jones, Rosario de Mateo,
Anna Clua, Josep Maria Català, Vicenç Rabadán, Lluís Badia

Secretaria de redacció

Gemma Casamajó i Solé, Susana Arias

Consell assessor

Carlo Marletti (U. de Torí), Jesús Martín Barbero (ITESO,
Guadalajara, Mèxic), Miquel de Moragas (UAB),
Román Gubern (UAB), Héctor Borrat (UAB,
U. Ramon Llull), Lluís Duch (Monestir de Montserrat),
Manuel Parès i Maicas (UAB, AIERI), Francesc Espinet
(UAB), Josep Lluís Gómez Mompert (UAB), Daniel E. Jones
(UAB, U. Ramon Llull), Gerard Vilar (UAB),
Gaëtan Tremblay (Université du Québec à Montréal),
John Sinclair (Victoria University of Technology),
Elisabeth Fox, Giuseppe Richeri

Direcció del Departament de Periodisme

i de Ciències de la Comunicació

Santiago Ramentol (director), Eugeni Giral, Jordi Berrio,
Carme Ferré, Xavier Giró, Jaume Soriano, David Vidal

Redacció

Revista Anàlisi

Facultat de Ciències de la Comunicació

08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Tel.: 93 581 15 45. Fax: 93 581 20 05

Revista.Analisi@uab.es

<http://kane.uab.es/revistaanalisi>

Intercanvi

Universitat Autònoma de Barcelona

Servei de Biblioteques

Secció d'Intercanvi de Publicacions

Edifici A

08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Tel.: 93 581 11 93. Fax: 93 581 32 19

sp@uab.es

Subscripcions

Universitat Autònoma de Barcelona

Servei de Publicacions

Edifici A

08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Tel.: 93 581 10 22. Fax: 93 581 32 39

sp@uab.es

Coberta

Loni Geest & Tone Høverstad

Universitat Autònoma de Barcelona

Servei de Publicacions

Edifici A

08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Tel.: 93 581 15 96. Fax: 93 581 32 39

sp@uab.es

Dipòsit legal: B. 19.464-1980

ISSN 0211-2175

Imprès a Espanya. Printed in Spain

Imprès en paper ecològic

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compresos la reprografia, el tractament informàtic i la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec públic, és rigorosament prohibida sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, i estarà sotmesa a les sancions establertes a la llei.

Índex/Índice

Anàlisi: quaderns de comunicació i cultura

Núm. 28, p. 1-295, 2002, ISSN 0211-2175

Les paraules clau són en llenguatge lliure

S'autoritza la reproducció dels resums i de les pàgines de l'índex

12-17 Presentació/Presentación

Monogràfic. Comunicació periodística: un canvi de paradigma?

Monográfico. Comunicación periodística: ¿un cambio de paradigma?

21-54 **VIDAL CASTELL, David** (Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Periodisme i de Ciències de la Comunicació)
La transformació de la teoria del periodisme: una crisi de paradigma? *Anàlisi*, 2002, núm. 28, p. 21-54.

L'article es proposa descriure i analitzar les contradiccions i les incoherències disciplinàries que viu, d'uns anys ençà, l'estudi de la comunicació periodística, situació que es pot definir raonablement com una crisi de paradigma o de perspectiva hegemònica. Així mateix delimita els que al nostre entendre són els principals efectes d'aquesta crisi o transformació disciplinària, com la reformulació de la teoria dels gèneres o les noves definicions de conceptes axiomàtics com els de llenguatge, objectivitat o periodista. Aquesta feina es fa des de les aportacions de la filosofia del coneixement i del llenguatge, com també des de la lingüística.

Paraules clau: paradigma, epistemologia, realisme, positivisme, periodisme, objectivitat, retòrica, gèneres discursius.

The Transformation of the Theory of Journalism. A Paradigm Crisis?

The article aims to describe and analyse the disciplinary incoherence and contradictions that the study of journalistic communication has been going through for some years, a situation that can justifiably be defined as a paradigm crisis and of hegemonic perspective. Delimited here are what we believe to be the main effects of this crisis or disciplinary transformation, such as the reformulation of the theory of genres and the new definitions of axiomatic concepts such as those of language, objectivity or journalism. This work is based on contributions from the philosophy of knowledge and language, as well on linguistics.

Key words: paradigm, epistemology, realism, positivism, journalism, objectivity, rhetoric, genres of discourse.

55-77 **BORRAT, Héctor**

Paradigmas alternativos y redefiniciones conceptuales en comunicación periodística. *Anàlisi*, 2002, núm. 28, p. 55-77, 24 ref.

La comunicación periodística no configura hoy por hoy una disciplina científica unívoca y autónoma. Antes bien, se nutre de abordajes múltiples, complementen-

tarios o contradictorios, procedentes de ciencias sociales o «humanas» que, precisamente por serlo, investigan la comunicación y teorizan sobre ella con paradigmas alternativos. La variedad de abordajes genera redefiniciones conceptuales que impulsan hacia nuevas preguntas. Recorrer *itinerarios transdisciplinarios* puede ser una manera de avanzar también en la exploración —interminable— de paradigmas alternativos y en los procesos —siempre abiertos— de redefinición conceptual.

Palabras clave: paradigma, redefinición conceptual, interacción, narración, comprensión interpretativa, explicación causal, fuentes, mitos, contextos.

Alternative Paradigms and Conceptual Redefinitions in Journalistic Communication

Current journalistic communication is not an autonomous, single-voiced scientific discipline. It is more a case of the exploitation of multiple approaches, be they complementary or contradictory, coming from social or «human» sciences, which inherently investigate communication and theorise about it using alternative paradigms. This variety of approaches generates conceptual redefinitions that lead to new questions. Review by means of certain itinerary transdisciplinary concepts may be a way of also advancing the, always open, processes of conceptual redefinition and the, interminable, exploration of alternative paradigms.

Key words: paradigm, conceptual redefinition, interaction, narration, interpretative comprehension, causal explanation, sources, myths, contexts.

79-96

NÚÑEZ LADEVÉZE, Luis (Universidad San Pablo-CEU)

Encuentro entre teoría y práctica del periodismo desde un enfoque interdisciplinario. *Anàlisi*, 2002, núm. 28, p. 79-96.

El periodismo es una profesión relacionada con las situaciones sociales más complejas y con el uso de la tecnología de la comunicación, pero a diferencia de otros oficios, el periodista puede aprender lo que necesita sobre la marcha, porque informar, interpretar y opinar son actividades que forman parte del hábito de cualquier hablante. El periodismo, pues, surge como consecuencia de los procesos de división del trabajo en una sociedad compleja. Así, los primeros que estudian el periodismo no lo hacen con el objeto de aprender un oficio, sino para entender la influencia y el funcionamiento de la actividad periodística. El artículo repasa algunas de estas aportaciones, como las de Weber, Lippman, Lasswell y Tuchmann, y llega hasta la constitución de los planes de estudio de las facultades de periodismo. El teoreticismo y el practicismo han sido, en estos años, los peligros siempre presentes en esas aulas.

Palabras clave: periodismo, tecnología, especialización, teoría de la acción, pragmática.

Meeting between the Theory and Practice of Journalism from an Interdisciplinary Perspective

Journalism is a profession related to the most complex of social situations and the use of communication technology, but, unlike in other vocations, the journalist can learn the necessary skills along the way, because informing, interpreting and

giving opinions are activities that come naturally to any speaker. Journalism, therefore, is a consequence of the processes of the division of work within a complex society. So, the first elements to the study of journalism do not aim to learn a trade, but rather to understand the influence and functions of journalistic activity. This article reviews some of these contributions, such as those of Weber, Lippman, Lasswell and Tuchmann, and advances as far as the syllabuses used by faculties of journalism. In recent years, theory and practice have been ever-present dangers in those lecture rooms.

Key words: journalism, technology, specialisation, theory of action, pragmatic.

- 97-105 **SÁEZ, Albert** (Universitat Ramon Llull)
Periodisme: el redescobriment de la paraula. *Anàlisi*, 2002, núm. 28, p. 97-105, 18 ref.

L'article planteja un debat sobre el possible canvi de paradigma dels estudis de periodisme a partir d'alguns trets comuns en les recerques publicades en l'última dècada. La hipòtesi seria que s'ha passat d'un marc conceptual i analític forjat a partir de la psicologia conductista i la semiòtica estructuralista a un de nou amb arrels en el constructivisme i la sociologia del coneixement. D'aquí naixeria l'anàlisi del periodisme com una activitat institucional on lectors, professionals, líders socials i poders polítics o econòmics negocien un seguit de convencions expressives, lingüístiques i simbòliques, per emparar la realitat social i satisfer les necessitats informatives de les societats avançades.

Paraules clau: periodisme, epistemologia, recerca a Catalunya, redacció periodística, sociologia de la comunicació.

Journalism: the Rediscovery of the Word

The article proposes a debate on possible changes in the paradigm of journalism studies based on the common trends indicated in research published over the last decade. The hypothesis would be that it has changed from a conceptual and analytical framework based on behavioural psychology and structuralist semiotics into a new study with roots in constructivism and the sociology of knowledge. It is from here that the analysis of journalism appears as an institutional activity in which readers, professionals, social leaders and political or economic powers negotiate a series of expressive, linguistic and symbolic conventions, to put social reality into words and satisfy an advanced society's needs for information.

Key words: journalism, epistemology, research in Catalonia, journalistic writing, sociology of communication.

- 107-120 **SALVADOR, Vicent** (Universitat Jaume I)
Discurso periodístico y gestión social de los conocimientos: algunas observaciones sobre la didacticidad. *Anàlisi*, 2002, núm. 28, p. 107-120, 23 ref.

El periodismo se caracteriza como una interfaz discursiva que incardina texto y contexto, y ello ha provocado que numerosos analistas del discurso se hayan interesado por su estudio. Este tipo de estudios han tenido poco que ver con la clásica

aproximación, tendencialmente normativa, de la redacción periodística, y se han hecho cada vez más frecuentes en estos últimos años. El autor analiza desde estas perspectivas el discurso periodístico en tanto que discurso divulgativo.

Palabras clave: Discurso, periodismo, didacticismo, conocimiento, lenguaje, textualización y contextualización, estilo, terminología.

Journalistic Discourse and Social Management of Knowledge: some Observations on Didacticism

Journalism is characterised as an interface for discourse that includes text and context, and for that reason, numerous analysts of discourse have shown an interest in its study. This type of study has had little to do with the classical approach, which tends to be the standard, of journalistic writing, and has become more common in recent years. From within these perspectives, the author analyses journalistic discourse as the discourse of *divulgence*.

Key words: Discourse, journalism, didacticism, knowledge, language, textualisation and contextualisation, style, terminology.

121-155 BURGUET ARDIACA, Francesc (Universitat Ramon Llull)

La trampa de la informació. La classificació dels gèneres periodístics com a coartada de l'objectivisme. *Anàlisi*, 2002, núm. 28, p. 121-155.

L'article fa una anàlisi crítica del concepte d'objectivitat, damunt del qual s'ha basat tradicionalment la teoria dels gèneres en l'àmbit de la comunicació periodística. Aquesta teoria ha satanitzat l'opinió i l'ha proscribit de la pràctica periodística. Però això no és ben bé possible: en tot treball informatiu hi ha opinió barrejada amb aquesta informació. Tot plegat no és més, doncs, que una coartada per a un invocat però impossible objectivisme que alimenta la credibilitat dels mitjans.

Paraules clau: informació, opinió, objectivitat, interpretació, gèneres, credibilitat.

The trick of Information. The Classification of Journalistic Genres as an Alibi for Objectivism

This article is a critical analysis of the concept of objectivity, on which the theory of genres in the environment of journalistic communication has traditionally been built. This theory has *satanised* opinion and banished it from journalistic practice. Therefore, it is not quite possible: in all informative work there is opinion mixed into this information. So, it is no more than an alibi for a required but impossible objectivism that feeds the credibility of the media.

Key words: information, opinion, objectivity, interpretation, genres, credibility.

157-185 GOMIS, Llorenç (Universitat Autònoma de Barcelona); MARTÍNEZ ALBERTOS, José Luis (Universidad Complutense de Madrid); NÚÑEZ LADEVÉZE, Luis (Universidad San Pablo-CEU); CASASÚS, Josep Maria (Universitat Pompeu Fabra)

Encuesta: ¿vive la comunicación periodística un cambio de paradigma? *Anàlisi*, 2002, núm. 28, p. 157-185.

Encontres i semblances/Encuentros y semblanzas

- 189-202 Guillermo Orozco Gómez. El lugar del investigador ante los retos del análisis crítico de las audiencias (Anna Clua). *Anàlisi*, 2002, núm. 28, p. 189-202.

Documents/Documentos

- 205-221 LUKÁCS, György
¿Reportaje o configuración? Observaciones críticas con ocasión de la novela de Ottwalt. *Anàlisi*, 2002, núm. 28, p. 205-221.

Miscel·lània/Miscelánea

- 225-242 GALLEGO, Joana; ALTÉS, Elvira; MELÚS, Maria Eugenia; SORIANO, Jaume; CANTÓN, María José
La prensa diaria por dentro: mecanismos de transmisión de estereotipos de género en la prensa de información general. *Anàlisi*, 2002, núm. 28, p. 225-242, 54 ref.

El ámbito de los estudios sobre género y medios de comunicación ha producido últimamente numerosos estudios en la mayor parte de los países de nuestro entorno cultural. Si tradicionalmente se ha recurrido a una metodología cuantitativa y al análisis de contenido como técnica de análisis más utilizada, el presente texto –que no es más que un resumen de un trabajo de investigación mucho más amplio– aborda el estudio de la producción de la información, y en especial de la reproducción de los estereotipos de género, en las salas de redacción de cuatro diarios de información general y una agencia de noticias.

Tomando como modelo los estudios etnometodológicos, el trabajo se centra en la observación de los participantes, tratando de poner en relación los procesos de la producción informativa con los mecanismos que operan, y que hacen o no posible, la inclusión o exclusión de la dimensión de género en la información.

Palabras clave: comunicación, estereotipos, mecanismos de reproducción, cultura periodística.

Text Mechanisms of the Transmission of Gender Stereotypes in the General Press

The field of gender studies and means of communication has recently produced numerous studies in most of the countries belonging to our cultural environment. If they have traditionally used quantitative methodology and the analysis of content for most of the analysis, the present text –which is no more than the summary of a far broader research study– approaches the study of the production of information, and particularly the reproduction of gender stereotypes, in the editorial offices of four general information newspapers and one news agency.

Taking ethnomethodological studies as a model, the study focuses on observations of the participants, attempting to relate the processes of information

production to the mechanisms that operate, and which facilitate (or not) the inclusion or exclusion of the dimension of gender within information.

Key words: communication, stereotypes, mechanisms of reproduction, journalistic culture.

- 243-262 **SORIANO, Jaume** (Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Periodisme i de Ciències de la Comunicació)
De les rutines als mecanismes. Una contribució a la recerca empírica sobre producció periodística. *Anàlisi*, 2002, núm. 28, p. 243-262, 47 ref.

El panorama de la recerca en producció periodística sembla revifar després d'un període de sequera iniciat a principis dels anys noranta. Després de l'èxit dels newsmaking durant la dècada dels setanta i bona part dels vuitanta, l'interès dels investigadors en aquest camp de les ciències de la comunicació s'ha orientat en direccions molt diverses. Algunes han abordat qüestions tan cabdals com les relacions entre fonts i periodistes, d'altres el determinisme del format periodístic en l'elaboració dels continguts, i un volum important s'han preocupat per analitzar les cultures de notícies que generen els periodismes especialitzats. Una característica comuna a totes elles és que s'han desenvolupat al marge de l'estudi de la lògica de funcionament de les redaccions, la qual cosa ha depreciat els treballs d'observació en aquestes. Precisament l'article reflexiona sobre la necessitat d'enfortir la recerca a l'interior de les redaccions.

Paraules clau: producció periodística, epistemologia, explicació/comprensió.

From Routines to Mechanisms. A Contribution to Empirical Research about Journalistic Production

The panorama of research into journalistic production seems to be going through a revival after a lean period that began in the early nineties. After the success of newsmaking in the seventies and much of the eighties, the interest of researchers in this field of communication sciences has branched out in very diverse directions. Some have tackled questions as important as the relationships between sources and journalists, others the determinism of journalistic format in the production of content, and a sizeable number have shown concern for the analysis of news cultures generated by specialised forms of journalism. One characteristic that is common to all of these is the fact that they have been undertaken outside of the study of the logic of the functioning of newspaper offices, which has reduced the value of their observation work. This article specifically reflects on the need to increase research within newspaper offices.

Key words: Journalistic production, epistemology, explanation/comprehension.

Debat/Debate

- 265-275 **MORENO SARDÀ, Amparo** (Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Periodisme i de Ciències de la Comunicació)
Un estudio del Consell de l'Audiovisual de Catalunya sobre la información del Plan Hidrológico Nacional en las cadenas de televisión encubre a TV3. *Anàlisi*, 2002, núm. 28, p. 265-275, 7 tab.

277-278 Por los pasillos de la Facultad. A Juan Manuel Blanco, *in memoriam*

Crítica/Crítica

281-295 Niklas Luhmann. *La realidad de los medios de masas* (Lluís Badia).
Pierre Bourdieu. *La dominación masculina* (Mª José Cantón Gómez).
Antonio Lucas Marín. *La nueva sociedad de la información. Una perspectiva desde Silicon Valley* (David Domingo).

Josep Maria Català; Josetxo Cerdán; Casimiro Torreiro (coords.).
Imagen, memoria y fascinación. Notas sobre el documental en España
(Marina Díaz López).

Luis Ramiro Beltrán Salmón. *Investigación sobre comunicación en Latinoamérica: inicio, trascendencia y proyección* (Daniel E. Jones).